Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 7, 2013 Назад Головна

УДК 658.5:622.7.002

М. І. Іщенко,
к. е. н., член Правління, директор ГДД ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДИНГ»

РОЗРОБКА ПОКАЗНИКА ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ-ЦЕНТРІВ ВИТРАТ НА ПРИКЛАДІ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ КОМБІНАТІВ

M. I. Ishchenko,
Committee Member, Director of Mining Division of METINVEST HOLDING, LLC

DEVELOPMENT OF INDICATOR OF ECONOMIC PERFORMANCES ESTIMATION OF ENTERPRISES-EXPENDITURES CENTERS OPERATING ACTIVITY AT EXAMPLE OF MINING-DRESSING COMBINES

У статті розглянуто наукові основи оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємств, що є центрам витрат у більш крупних структурах. Проведено аналіз особливостей операційної діяльності підприємств-центрів витрат н прикладі гірничо-збагачувальних комбінатів України. Розроблено пропозиції щодо використання в якості головного показник оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємств-центрів витрат показника відхилення фактичних витра від планових. За наявності зовнішніх замовлень на продукцію ГЗК по даній частині операційної діяльності може визначатис окремо показник EBITDA. Для підприємств, що є частково і центрами витрат, і центрами прибутку пропонуєтьс узагальнюючий показник економічних результатів операційної діяльності, який дорівнює сумі двох вищезазначених показників.

The scientific bases for economic performances estimation of enterprises operating activity which are expenditures centers in large structures are studied in paper. The analysis of operating activity characteristics of enterprises-expenditures centers at example mining-dressing combines of Ukraine is carried out. Propositions on using deviation indicator of factual and planned expenditures main indicator of economic performances estimation of enterprises-expenditure centers operating activity are developed. In the presenc of external orders for MDC on this part of operating activity the indicator EBITDA can be defined. For enterprises which are partial both expenditures and profit centers generalizing indicator of economic performances of operating activity is suggested, that is equal the sum of two above mentioned indicators.

Ключові слова: *економічні результати, операційна діяльність, центри витрат, гірничо-збагачувальні комбінати.*

Keywords: *economic performances, operating activity, expenditures' centers, mining-dressing combines.*

Постановка проблеми.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, … – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. [1, 2] Оцінка результатів операційної діяльності є відправною точкою для розроб стратегії підприємства, коригування його планів та розробки управлінських заходів.

Гірничо-металургійний комплекс (ГМК) є однією з галузей спеціалізації України в сучасному міжнародному розподілі праці... ГМК забезпечує третину обся промислового виробництва в Україні, більш ніж 40% валютних надходжень від експорту, пряму зайнятість біля 500 тис. чоловік, що складає 15% загальної кількос працюючих у промисловості. [3] Саме тому правильна оцінка економічних результатів операційної діяльності підприємств ГМК має дуже важливе значення.

Майже всі промислові підприємства ГМК приватизовані і більшість з них входить до різних структур (ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДИНГ», Індустриальна Спіл Донбасу, ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та інш.). В результаті, гірничодобувні та гірничо-збагачувальні підприємства зі самостійних одиниць перетворились підприємства, підконтрольні більш крупним структурам. Тож і економічні результати їх операційної діяльності треба оцінювати відповідно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оцінці фінансово-економічних результатів підприємств загалом та гірничо-збагачувальних зокрема присвячено досить багато праць як вітчизняних, так іноземних авторів, наприклад: И.А. Бланка [4], Н.М.Круглої [5], Н.М.Круглої, В.Я. Нусінова [6], Г.В. Савицької [7], К. Уолша [8], А.Д. Шеремета, М.В. Мельник М.І. Баканова [9], С.В. Козаченко [10], С. К. Черемушкина [11] та інш. Але в цих роботах фінансово-економічні результати розглядаються у вигляді різних видів прибутку

Наприклад, найбільш поширеним показником фінансово-економічних результатів операційної діяльності підприємств є показник суми операційного прибутку амортизації (EBITDA). Але цей показник може використовуватись лише відносно відокремлених підприємств, які є одночасно центрами витрат та прибутку. Якщо підприємство підпорядковується холдинговій компанії, то показник EBITDA не завжди є коректним.

Гірничо-збагачувальні комбінати (ГЗК), що входять до вертикально-інтегрованих структур (ВІС), більшу частину своєї продукції або, навіть, весь обс виготовленої продукції, відвантажують металургійним комбінатам цих самих структур. Обсяги виробництва і реалізації продукції, а також внутрішні (транзакційні) ці

встановлюються органами управління ВІС. В цих умовах ГЗК розглядаються як центри витрат та інвестицій, а не як центри прибутку. Отже, при оцінці економічни результатів операційної діяльності підприємств-центрів витрат використовувати показники різних видів прибутку недоцільно.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розробка показника оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємств-центрів витрат і прикладі гірничо-збагачувальних комбінатів та апробація його на фактичних даних роботи ГЗК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В роботі В.Є. Козак, Г.О. Христич [12] розглядається поняття економічних результатів. В результаті проведено дослідження автори дійшли висновку, що «на сьогодні існують різні підходи до визначення результату діяльності підприємства, основними з яких є наступні:

1. Фінансово-економічні результати, які виступають оцінкою діяльності підприємства і полягають у виявленні прибутку як частини додаткової вартості, створено реалізованої, готової до розподілу.

2. Результат діяльності підприємства зводиться до ефекту, який визначається як різниця між величиною умовного економічного результату і повними витратами і реалізацію заходу, який викликав ефект. Ефект має значення результату зміни стану певного об'єкта, зумовленої дією зовнішнього чи внутрішнього факторів.

3. Ефективність (результативність) діяльності визначається співвідношенням між результатами діяльності підприємства і використаними для одержання ці результатів ресурсами підприємства (витратами). Ефективність підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання активів підприємства певний період часу.»

Враховуючи те що ГЗК, які входять до ВІС, є центрами витрат, то оцінку економічних результатів їх операційної діяльності доцільно проводити відповідно до п наведеної цитати. Умовним економічним результатом, в цьому випадку виступають планові витрати на виробництво та реалізацію продукції, а повними витратами і реалізацію заходу, що викликав ефект, виступають фактичні витрати підприємства. Тобто в якості показника оцінки економічних результатів операційної діяльнос підприємств-центрів витрат пропонується використовувати показник різниці планових ($B_{пл}$) і фактичних витрат ($B_ф$):

$$P_{опер.ц.в.} = B_{пл} - B_ф, \qquad (1)$$

де $P_{опер.\ ц.в.}$ – показник оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємств-центрів витрат, грн.

Планові витрати ГЗК визначаються на основі прогнозних цін на ресурси. При ретроспективному аналізі планові витрати перераховуються на фактичні цін Планування змінних витрат відбувається на основі питомих натуральних норм витрат матеріально-енергетичних ресурсів. Планування умовно-постійних витр відбувається на основі планових лімітів для кожної статті витрат, виходячи з встановлених бюджетів.

При розрахунку показника оцінки економічних результатів операційної діяльності ГЗК потрібно визначати планові і фактичні витрати виключаючи вплив інфляц оскільки це зовнішній фактор і знаходиться поза межами зони компетенції підприємства.

Також треба відмітити той факт, що на ГЗК при формуванні бюджетів витрати, зазвичай, зменшуються на величину різниці залишків дебіторської та кредиторськ заборгованості. Але ця різниця відноситься до попередніх періодів, тому показник оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємства у поточном періоді не повинен її враховувати. Крім того, у бюджетах витрати зменшуються на залишки матеріальних ресурсів на складах, а при розрахунку показника оцін економічних результатів цього робити не треба. Тож планові витрати ($B_{пл}$) для обчислення показника оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємст центрів витрат мають визначатись за формулою:

$$B_{пл} = B_{бюдж} + З_{дз} - З_{кз} + З_{мат}, \qquad (2)$$

де $B_{бюдж}$ – планові витрати згідно бюджету витрат підприємства, грн.; $З_{дз}$ – залишки дебіторської заборгованості на початок досліджуваного періоду, грн., $З_{кз}$ залишки кредиторської заборгованості на початок досліджуваного періоду, грн.; $З_{мат}$ – залишки матеріальних ресурсів на складах підприємства на почат досліджуваного періоду, грн.

Деякі ГЗК, що входять до складу ВІС, здійснюють реалізацію своєї продукції не тільки в їх межах, але й стороннім організаціям також. По зовнішнім замовлення підприємства мають можливість впливати на ціни і обсяги реалізації своєї продукції, тому по даній частині реалізації виступають як центри прибутку. Відповідно д оцінки економічних результатів операційної діяльності по зовнішнім замовленням може використовуватись традиційний показник EBITDA. Особливістю його розрахун в даному випадку є те, що необхідно відокремити ту частину амортизації, що відноситься саме до обсягу виробництва по зовнішнім замовленням. Найпростіше це зроби пропорційно обсягу реалізації продукції. Таким чином, показник *EBITDA* по зовнішніх замовленнях ($EBITDA_{зов}$) розраховується за формулою:

$$EBITDA_{зов} = П_{зов} + A \times \frac{V_{зов}}{V_{внут} + V_{зов}}, \qquad (3)$$

де $П_{зов}$ – величина операційного прибутку по зовнішніх замовленнях, грн.; A – сума амортизації, нарахована у досліджуваному періоді, грн.; $V_{зов}$ – обс продукції, реалізованої по зовнішніх замовленнях, т; $V_{внут}$ – обсяг продукції, реалізованої підприємствам ВІС, т.

Для підприємств, що є частково і центрами витрат, і центрами прибутку узагальнюючим показником оцінки економічних результатів операційної діяльності бу сума показників (1) і (3):

$$P_{опер.ц.в.-п.} = (B_{пл} - B_ф) + EBITDA_{зов} = (B_{пл} - B_ф) + (П_{зов} + A \times \frac{V_{зов}}{V_{кол} + V_{зов}}), \qquad (4)$$

Проілюструємо розрахунок запропонованого показника оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємств-центрів витрат на прикладі ГЗК ТО «МЕТІНВЕСТ ХОЛДИНГ».

Структура реалізації продукції ГЗК ТОВ «МЕТІНВЕСТХОЛДИНГ» наведена у табл. 1. Більшу частину продукції ГЗК відвантажують внутрішнім споживача всередині ВІС (за виключенням ПАТ «ІнГЗК» у 2010р.). Але й реалізація по зовнішнім замовленням складає по різним підприємствам від 21% до 34%. Тобто оцін економічних результатів операційної діяльності треба проводити окремо: як для центру витрат – на основі показника різниці планових і фактичних витрат, як для центр прибутку по частині зовнішніх замовлень –на основі показника *EBITDA*.

Розрахунок показників оцінки економічних результатів операційної діяльності ГЗК ТОВ «МЕТІНВЕСТХОЛДИНГ» представлено у табл. 2. Під час розрахунку показника операційного прибутку по зовнішніх замовленнях була виключена величина впливу економії питомих норм витрат ресурсів, оскільки даний факт

враховується у розрахунку загальної величини економії витрат.

Показник $EBITDA_{зов}$ було розраховано за формулою (3), при цьому суму амортизації було визначено пропорційно обсягу реалізації по зовнішніх замовлення Різницю між плановими і фактичними витратами було визначено на основі формул (1) і (2). При цьому був виключений вплив інфляції на матеріально-технічні ресурс таким чином, враховувалась лише зміна питомих норм витрат ресурсів.

Узагальнюючий показник оцінки економічних результатів операційної діяльності був визначений за формулою (4) і його було порівняно із показником *EBITD.* що визначався традиційним способом і широко використовується в теперішній час на ГЗК ТОВ «МЕТІНВЕСТХОЛДИНГ» для оцінки економічних результатів операційн діяльності підприємств.

Таблиця 1. Структура реалізації продукції ГЗК ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДИНГ»

Показник	2010 р.		2011 р.	
	Обсяг реалізованої продукції, тис.т	Питома вага у загальному обсязі реалізації, %	Обсяг реалізованої продукції, тис.т	Питома вага у загальному обсязі реалізації, %
ПАТ «ІнГЗК»				
Реалізація підприємствам холдингу	5 662	39%	9 816	70%
Реалізація по зовнішніх замовленнях	8 966	61%	4 173	30%
Всього	14 627	100%	13 990	100%
ПАТ «ПівнГЗК»				
Реалізація підприємствам холдингу	8 578	65%	9 058	66%
Реалізація по зовнішніх замовленнях	4 534	35%	4 723	34%
Всього	13 112	100%	13 781	100%
ПАТ «ЦГЗК»				
Реалізація підприємствам холдингу	5 316	88%	4 818	79%
Реалізація по зовнішніх замовленнях	721	12%	1 260	21%
Всього	6 037	100%	6 078	100%

Таблиця 2. Розрахунок показника оцінки економічних результатів операційної діяльності ГЗК ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДИНГ», млн.грн.

Показник	ПАТ «ІнГЗК»		ПАТ «ПівнГЗК»		ПАТ «ЦГЗК»	
	2010р.	2011р.	2010р.	2011р.	2010р.	2011р
Операційний прибуток по зовнішніх замовленнях	2 727	3 105	1 695	2 894	235	724
Операційний прибуток по зовнішніх замовленнях за вирахуванням впливу економії питомих витрат ($П_{зов}$)	2 717	3 089	1 678	2 873	219	707
Загальна сума амортизації за період (A)	487	438	1 040	932	422	486
Амортизація по зовнішніх замовленнях	299	131	360	319	50	101
Показник EBITDA по зовнішніх замовленнях ($EBITDA_{зов}$)	3 016	3 220	2 037	3 192	270	808
Фактичні операційні витрати ($В_ф$)	4 449	4 100	5 086	6 203	2 469	2 934
Планові операційні витрати без урахування впливу ціни та обсягів реалізації ($В_{пл}$)	4 474	4 122	5 112	6 235	2 486	2 955
Відхилення планових операційних витрат від фактичних ($Р_{опер.\ ц.в.}$)	24	22	26	32	17	21
Узагальнюючий показник оцінки економічних результатів операційної діяльності ($Р_{опер.\ ц.в.-п.}$)	3 040	3 242	2 064	3 225	287	829
Загальноприйнятий показник *EBITDA*	4 936	10 846	5 942	9 377	2 385	3 977

Наведені у табл. 2 дані показують, що значення запропонованого показника оцінки економічних результатів усіх досліджуваних підприємств набагато менші ні значення показника *EBITDA*, що пояснюється виключенням із запропонованого показника впливу зовнішніх факторів. Треба також відмітити, що як по показнику *EBITD.* так і по узагальнюючому показнику оцінки економічних результатів операційної діяльності ($Р_{опер\ заг}$) спостерігається збільшення економічних результатів операційн діяльності досліджуваних підприємств, що є позитивним фактором.

Висновки з даного дослідження. Правильна оцінка економічних результатів операційної діяльності підприємств є дуже важливим питанням, оскільки на н ґрунтуються подальші управлінські дії. Особливого значення це питання набуває при розгляді таких великих промислових підприємств, як підприємства гірнич металургійного комплексу України, особливістю сучасного розвитку якого є об'єднання підприємств на основі вертикальної інтеграції. В цих умовах гірничодобув підприємства повністю або частково перетворюються на центри витрат, тож і економічні результати їх операційної діяльності треба оцінювати відповідно.

В даній роботі розроблено показник оцінки економічних результатів операційної діяльності підприємств, що є частково або повністю центрами витрат, прикладі гірничо-збагачувальних комбінатів та апробовано його на фактичних даних роботи ГЗК ТОВ «МЕТІНВЕСТХОЛДИНГ». Для оцінки економічних результат підприємств, що є повністю центрами витрат, пропонується брати показник різниці між плановими і фактичними витратами, а для підприємств, що є центрами витр лише частково, пропонується до цієї різниці додавати показник *EBITDA*, розрахований лише для зовнішніх замовлень.

В подальших дослідженнях планується розглянути вплив на показник економічних результатів операційної діяльності підприємств інших факторів, наприкла показника внутрішньої кредиторської заборгованості, що виникає за рахунок недостатнього фінансування обов'язкових запланованих програм підприємства а недофінансування виплат дивідендів акціонерам.

Література.

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [Електронний ресурс] : [затв. Наказом Мінфіну України від 28.03.2013р. №433]. – Режим доступ http://dtkt.com.ua/show/2cid110035.html#top (дата звернення: 24.06.2013 року).

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» [Електронний ресурс] : [затв. наказом Міністерства фінансів України 31 березня 19

року № 87]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99 (дата звернення: 24.06.2013 року).

3. Рекомендации по формированию механизмов финансового сопровождения Отраслевой программы реформирования горно-металлургического комплекса Украины г результатам рабочего совещания 09.11.2010г. / Приднепровский научный центр НАН Украины и МОН Украины, Днепропетровский региональный центр по инвестициям развитию Госинвестиций Украины. – Днепропетровск. [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.pir.dp.ua/uploads/Rekomendacii.doc (дата звернення 24.06.201 року.)

4. Бланк И. А. Управлению прибылью / Бланк И. А. – К. : «Ника-Центр», 2007. – 768 с.

5. Кругла Н. М. Особливості визначення та обгрунтування оцінки економічних результатів діяльності підприємств / Н. М. Кругла // Актуальні проблеми економіки. – 200 – №5 (35). – С. 104-109.

6. Кругла Н. М. Особливості визначення показників прибутку в сучасних умовах господарювання / Н. М. Кругла, В. Я. Нусінов // Економіка: проблеми теорії та практик Зб. наук. праць. – Вип. 204. – Т. 3. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 612-617.

7. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Савицкая Г. В. – 5-е изд. – Минск : ООО "Новое знание", 2001. – 688с.

8. Уолш К. Ключевые показатели менеджмента: Как анализировать, сравнивать и контролировать данные, определяющие стоимость компании / Уолш К. ; [пер. с англ.] 2е изд. – М. : Дело, 2001. – 360с.

9. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа / Шеремет А. Д., Мельник М. В., Баканов М. И. – М. : Финансы и статистика, 2007. - 536 с.

10. Экономика и менеджмент промышленных предприятий, функционирующих в условиях кризиса / С. В. Козаченко, В. А. Комирной, А. Ю. Вилкул, Е. В. Нусинова. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2001. – 332 с.

11. Черемушкин С. К. Магия финансовой метрики [Електронний ресурс] : С. К. Черемушкин // Корпоративный менеджмент – 2006. – Режим доступу: http://www.cfin. /finanalysis/value/finance_metrics.shtml

12. Козак В.Є. Економічні результати як елемент оцінки діяльності підприємства / В.Є. Козак, Г.О. Христич // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. Т. 2, № 6. – С.10.

References.

1. Metodichni rekomendacii schodo zapovnennya form finansovoi zvitnosti [Elektronnii resurs] : [zatv. Nakazom Minfinu Ukraini vid 28.03.2013г. №433]. – Rezhim dostup http://dtkt.com.ua/show/2cid110035.html#top (data zvernennya: 24.06.2013 roku).

2. Polozhennya (standart) buxgalters`kogo obliku 3 «Zvit pro finansovi rezul`tati» [Elektronnii resurs] : [zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukraini 31 bereznya 1999 roku № 87]. Rezhim dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99 (data zvernennya: 24.06.2013 roku).

3. Rekomendacii po formirovaniyu mexanizmov finansovogo soprovozhdeniya Otraslevoi programmy reformirovaniya gorno-metallurgicheskogo kompleksa Ukrainy po rezul`tata rabochego soveschaniya 09.11.2010g. / Pridneprovskii nauchnyi centr NAN Ukrainy i MON Ukrainy, Dnepropetrovskii regional`nyi centr po investiciyam i razvitiyu Gosinvesti Ukrainy. – Dnepropetrovsk. [Elektronnii resurs] : Rezhim dostupu: http://www.pir.dp.ua/uploads/Rekomendacii.doc (data zvernennya 24.06.2013 roku.)

4. Blank I. A. Upravleniyu pribyl`yu / Blank I. A. – K. : «Nika-Centr», 2007. – 768 s.

5. Krugla N. M. Osoblivosti viznachennya ta obgruntuvannya ocinki ekonomichnix rezul`tativ diyal`nosti pidpriemstv / N. M. Krugla // Aktual`ni problemi ekonomiki. – 2004. – №5 (35 – S. 104-109.

6. Krugla N. M. Osoblivosti viznachennya pokaznikiv pributku v suchasnix umovax gospodaryuvannya / N. M. Krugla, V. YA. Nusinov // Ekonomika: problemi teorii ta praktiki: Z nauk. prac`. – Vip. 204. – T. 3. – Dnipropetrovs`k: DNU, 2005. – S. 612-617.

7. Savickaya G. V. Analiz xozyaistvennoi deyatel`nosti predpriyatiya / Savickaya G. V. – 5-e izd. – Minsk : OOO "Novoe znanie", 2001. – 688s.

8. Uolsh K. Klyuchevye pokazateli menedzhmenta: Kak analizirovat`, sravnivat` i kontrolirovat` dannye, opredelyayuschie stoimost` kompanii / Uolsh K. ; [per. s angl.] – 2e izd. – M Delo, 2001. – 360s.

9. SHeremet A. D. Teoriya ekonomicheskogo analiza / SHeremet A. D., Mel`nik M. V., Bakanov M. I. – M. : Finansy i statistika, 2007. - 536 s.

10. Ekonomika i menedzhment promyshlennyx predpriyatii, funkcioniruyuschix v usloviyax krizisa / S. V. Kozachenko, V. A. Komirnoi, A. YU. Vilkul, E. V. Nusinova. Dnipropetrovs`k : Nauka i osvita, 2001. – 332 s.

11. CHeremushkin S. K. Magiya finansovoi metriki [Elektronnii resurs] : S. K. CHeremushkin // Korporativnyi menedzhment – 2006. – Rezhim dostupu: http://www.cfin.ru/finanalys /value/finance_metrics.shtml

12. Kozak V.E. Ekonomichni rezul`tati yak element ocinki diyal`nosti pidpriemstva / V.E. Kozak, G.O. Xristich // Visnik Xmel`nic`kogo nacional`nogo universitetu. – 2009. – T. 2, № 6. S.10.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2013

4110 6780 poligrafua PORT bigmir)net 6667 3955
ТОВ "ДКС Центр"